ISSN 1300-0586

kitap-lık

73
HAZİRAN 2004
YIL:11
YKY
AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
3.500.000 T.L.

DOSYA

Taşra

Edebiyatta Merkez-Çevre İlişkileri

SÖYLEŞİ ÖZCAN ERGÜDER'le 1950'li yıllar ve Sait Faik üstüne

PROFİL Oyunbaz, alaycı bir metropol şairi: DAVİD IGNATOW

ÇERÇEVE Büsbütün unutulmuş bir figür CELÎS

İNCELEME CATHERINE PINGUET: Şiirin Tarihle Münasebeti

YKY'DEN MEKTUP

O dağın üstinde bir ak kuş olur
Kim çıkıcak daşra ol anda ölür

"Taşra" dosyasını tasarlarken çok düşündük, çok taşındık. Başka pek çok başlığa (konuya, soruna) gebe, epeyi kabarık bir dosya: Edebiyatımızın uzak, yakın tarihine baktığımızda dibi tutmuş olmasına rağmen boyuna kaynatılmış sorunlarından ulusallık, yerellik, evrensellik, gelenekçilik, marjinallik vs ile dünya edebiyatı tartışmalarına giden bir tomar yazı koyabiliriz masaya. Bu tomar, kafa karışıklığımızın da belgesi olur.

Bütün bu birikmiş tartışmaların farkında olan ancak konuyu merkez-çevre ilişkileri çerçevesinde tutmaya çalışan bir dosya hazırladık. Yerleşik 'taşra algısı'nı ayrıştıran bir prizma işlevi görmesini hedefledik dosyanın.

Güven Turan, Oğuz Demiralp, İsmail Ertürk bir ucundan, İlhan Berk, Hüseyin Ferhad, İbrahim Yıldırım, Ramis Dara, Ahmet Bozkurt, Mehmet Can Doğan ve Filiz Özdem öteki ucundan tuttular kazanın. 'Taşra' denince akla ilk gelen isimlerden Nedret Gürcan, sonbaharda çıkacak olan "Taşra Öyküleri" kitabından bir öyküyle odun attı kazanın altına.

Kaç zamandır Özcan Ergüder'le bir söyleşi yapmayı planlıyorduk. Sonunda kendisine ulaştık ve Mine Söğüt, 1950'li yıllara, Sait Faik'e, o yılların VATAN gazetesine odaklanan bir söyleşi yaptı. Genç okura, edebiyatımızın geçmiş dönemlerine tanıklık etmiş böylesi isimlerle yapılan söyleşilerin çok şey anlatacağını düşünüyoruz.

İpek Seyalıoğlu, son yüzyıl Amerikan şiirinin öne çıkan isimlerinden David Ignatow için bir Profil dosyası hazırladı. Oyunbaz, alaycı, tipik bir metropol şairi Ignatow. Harvey Shapiro ve Mel Kenne'in yazılarına Ignatow'un kitaplarından seçilmiş şiirler eşlik ediyor.

Çerçeve'de Türk edebiyatının tamamen unutulmuş, aslında yaşadığı dönemde de bilinmemiş ilginç bir şairini, Celîs'i tanıyacaksınız Baha Tevfik'in kaleminden. "Bir balon yapmak isterdim ki hilâl / Biçiminde; güneşten istihsâl / Edilen saf elektrikle gider!.." dizelerini yazmış, 1913'te genç yaşta veremden ölen şair.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş. adına sahibi
Selçuk Altun
Genel Müdür
R. Ömer Kükner
Dergi Editörü
Murat Yalçın
Yayın Kurulu
Ekrem Işın, M. Sabri Koz, Güven Turan, Murat Yalçın
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Aslıhan Dinç

Dergi Tasarımı
Yetkin Başarır
Babil Kulesi Tasarımı
Ayşe Karamustafa, Selen Başer
Grafik Uygulama
Arzu Çakan Yaraş
Düzelti
Fahri Güllüoğlu
Yayın Sekreteri
Gülay Kandemir
Reklam
Serkan Kalkandelen

Halkla İlişkiler
Arzu Haksun
Baskı
Promat
E-5 Karayolu Üzeri, Haramidere Mevkii, Avcılar-İstanbul
Yazışma Adresi
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi, İstiklal Caddesi, No: 285, Kat: 5, Beyoğlu, 34433 İstanbul
Telefon PBX (0 212) 252 47 00
Faks (0 212) 293 07 23 - (0 212) 252 38 28

kitap-lık ayda bir yayımlanır. kitap-lık'ta yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir.
Gönderilen yazıların yayımlanması yayın kurulunun kararına bağlıdır. Yazılar yayımlanmasa da yazarına iade edilmez.
kitap-lık'ta yayımlanan yazılardan kaynak belirtme koşuluyla alıntı yapmak serbesttir.

HAZİRAN 2004–YKY-2060–ISSN 1300-0586

KİTAP-LIK 73

İÇİNDEKİLER

Taşrada Şiir Hazırlıkları

Ahmet Bozkurt

senin için alışılmış şeyler söyleyemem sana yaraşmaz
kış gecesi amcamızdır bahar yakından kardeşimiz
alır başımı erzincan' a giderim seni düşünmek için
dörtlükleri bozarım çünkü dağlar ne güne duruyor
kıyılar ve eskimeyen her şey seni anlatmak için
Turgut Uyar

Şiir geldi sonunda şu mel'un taşra kavramına dayandı. Soğuk ve ürkek bir kelime taşra: Zaman ve mekân kavrayışımızı altüst edebilen hep geçmiş bir tarihsellik kurgusu içerisinde muhayyilemizi meşguliyete boğan bir özelliği var. Bir ara uzam, bir eşik olmasının dışında çoğumuz garipsenemeyecek bir şekilde keskinleşmiş bir varoluş kipi yüklüyoruz ona. Geçmişimizin, geçmiş tarihselliğimizin travmatik bir hatırlamaya maruz kalmadan önceki halini imlediği için mi taşra dediğimiz şey hep belirsizliklerin ve birbaşınalığın mekânı olarak kutsanmıştır? Taşra, mekânsal bir yer-yurt dolayımının dışında tamamen yerlici folk düşünceye yapılan vurgularla gündeme geliyor. Bu sebepten olsa gerek, merkez-dışı olarak addedilen taşra, nostaljik geçmiş imgesinin sürekli canlı tuttuğu bir romantizm olan yerlilikten hiçbir zaman ayrı düşünülmez.

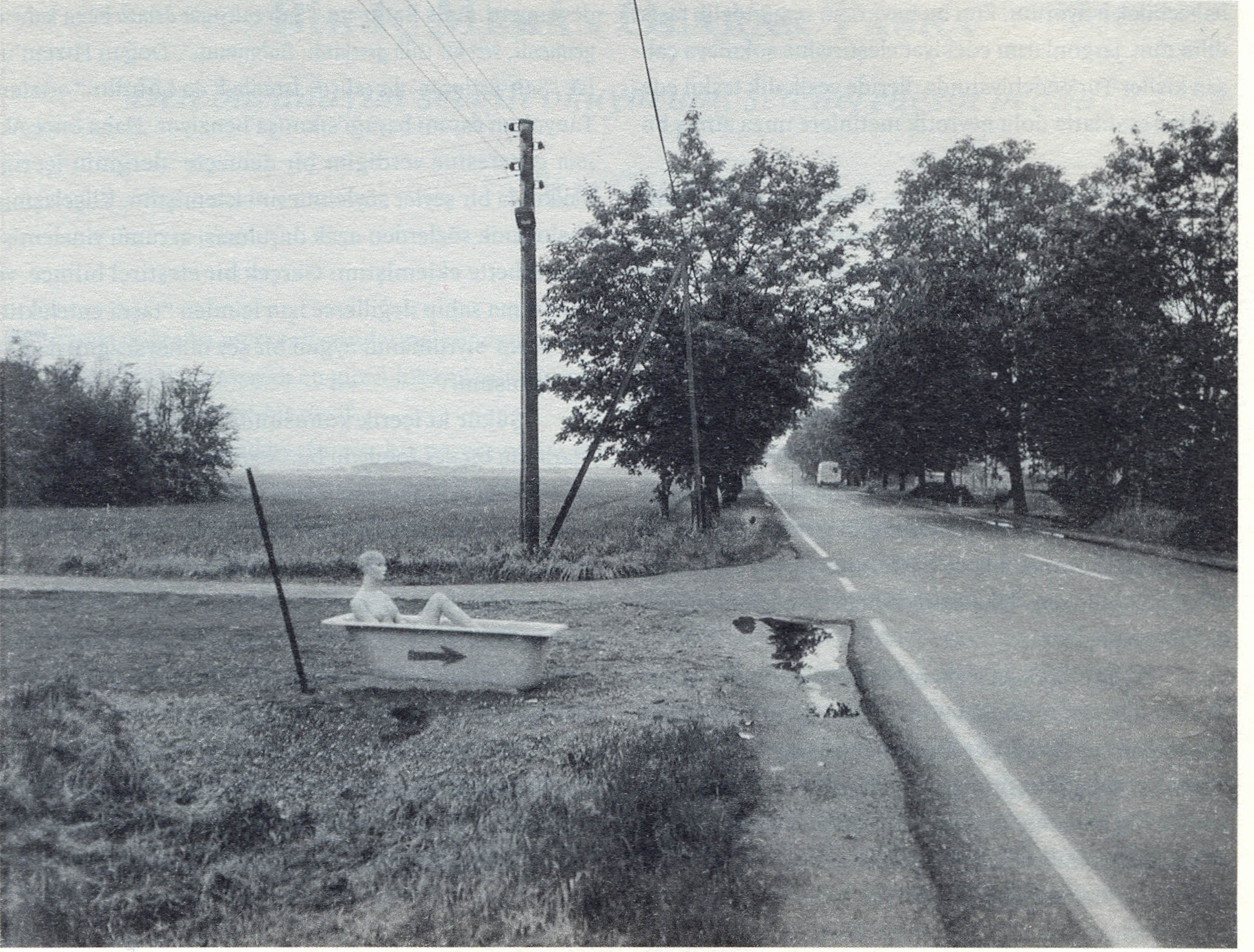
Her zaman eşikte, bir ara yerde durmanın hüznünü ve biganeliğini taşır taşra. Kendilerine merkezi bir rol biçen ortodoksinin/muktedirlerin taşraya biçtiği gömlek ise, çoğunlukla özne olmayan bir "ötekilik" halidir.

Taşra kavramını mekânsal ve zamansal tüm bağlamlarından kopartarak onu, bir "öteki" olarak kodlamadan ele alan bir bakış açısına henüz varamadık. Merkez-çevre açmazının hâlen daha önümüzü tıkayan en önemli sorunlardan biri olduğunu görmek bu kadar zor mu?

Taşra, her şeyden önce, kendisini imleyen yerlilik düşüncesinden ve onun çağrıştırdığı tüm imgelem biçimlerinden ayrı düşünülemeyecek bir alana sevkeder bizi. Tek başına bir yerlilik düşüncesini kutsayacak değilim. Fakat bilinmesi gerekiyor: Yerlilik, dünyaya ve kültüre içeriden bakmanın uzamsal yoludur. Modern bir partikülarizm biçimi olarak yerlilik, hiçbir zaman türdeş ve özsel bir yapı arzetmez. İçerisinde barındırdığı kültür ve kimlik nosyonuna bağlı olarak farklılığın simüle edilerek yapıbozumuna uğratıldığı bir aynılığın dolaysız göstereni olarak yerlilik tek başına kendinden menkul bir alanı ilgilendirir. Kendi kurduğu bir dışsallık üzerinden kendi varlığını inşa eden temsili bir yerlilik düşüncesinin belirlediği tüm görme biçimlerinin dünyaya biçtiği değer de Heidegger'in "varlığın mekânı olarak" gördüğü "dil" de içsel bir dönüşüme uğrar.

Şair de, hiçbir aidiyet duygusuna sahip olmayan bir sürgündür. Tüm biçimlere ve sınırlara karşı o hep bir ara yerde, bir eşikte durur. Dolayısıyla dili de, yaşamı da ürettiklerinin birer toplamı olan tüm yazınsal yaratıları da en nihayetinde hep *sürgünsoylu* bir uzamda varolur. Taşra ve yerellik kavramının bilişsel bir düzeyde ele alınması, psişik tüm veçheleriyle gün yüzüne çıkartılması bu açıdan anlamlı. Zira bir mekân olarak taşrada üretimini sürdüren şair ve yazarları nereye yerleştireceğiz o zaman? Artık, apaçık şunu kabullenmek gerekiyor: Hegemonik, baskıcı, dumura uğratılmış bir haz politikasının tek aracı olan statükocu bir dilsel anlayışın ellerine rehin bırakılacak kadar ucuz olmamalıdır şiir. Kendisini tüm sınırlardan ve mekânsal belirlenimlerden uzak tutan "taşra entelektüeli" ise muktedirler için her zaman "öteki" olacaktır. Merkezde yer tutmuş payitaht sahipleri için taşralı şair-yazar hep bir öteki imgesidir; yabancı ve dışarlıklı olandır. Merkeze kabulü uygun olmayandır. Kelimenin en arı anlamıyla taşra gerçek bir *mâdun (subaltern)*dur: Dışlanan, aşağılanan; zihinsel süreçlerini tamamlayamamış varoluşa geç kalan sakat bir modernliğin aşağıladığı gerçek bir "öteki"dir.

Tüm diğer periferi ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de, eksik modernleşme serüveninden doğan her şey gibi, kendilerini edebiyatın merkezinde gören bir egemen sınıf oluşmuştur. Merkezde, İstanbul'da, odaklanan bu muktedirlerin oluşturduğu edebi kanon içerisinde taşraya hiçbir zaman yer yoktur. Taşra, ancak, kendi iktidarlarını kutsadıkları ve tuhaf bir şekilde sıradan yerellikleri-

Raymond Depardon, 1990

ni devam ettirdikleri müddetçe bir anlam taşır muktedirlerin gözünde. O yüzden hep bir folk söylemine bir mazlumluk edebiyatına özendirilmek istenmektedir taşra mâdunları. Onlara göre taşradan merkezi yönlendirecek bir ses, bir dil oluşamaz. Onlar sadece Anadolu kültürü içerisinde bir renk bir farklılık olarak kaldıkları müddetçe ve bu toprakların geçmiş zenginliğini kendilerine hatırlatacak romantik bir araç olmaları ölçüsünde bir anlam taşıyacaktır.

Aynı topraklarda yaşadığı fakat bir geçmiş imgesi olarak hatırladığı bir *yabancıdır* taşra onlar için. Kendinden menkul bir iktidar gücüyle donanmış olan bu muktedirler hiçbir zaman Julia Kristeva'nın dillendirdiklerinin farkında olmak istemezler: *Yabancı tuhaf bir şekilde bizim içimizde yaşar. Kimliğimizin gizli yüzü, barınağımızı enkaza çeviren mekân, anlayış ve akrabalığın tökezlediği zamandır; onu kendi içimizde tanımakla ondan kendisi olduğu için tiksinmekten kurtuluruz. "Biz"i bir sorun haline getiren, hatta belki de olanaksız kılan bir semptomdur.*

Bu söylediklerimden, merkezin yazınsal anlayışını ve çapraşık iktidar ilişkilerini tökezleten bir deneyime geçmek istiyorum. Hamasi bir şehirli kibrini yedeğine alarak merkezde odaklanmış ve her türlü yaratıcı yazınsal anlayışı olanaksızlaştıran bir edebiyat *kanonunun* can çekişmesinden önceki son çırpınışlarına dikkat çekmek istiyorum.

Zihinsel tüm süreçleri dumura uğrayan bu edebiyat *kanonunun* üyelerinin (ev sahiplerinin) evin haylaz çocuklarını hizaya getirmek isterken kullandıkları dilin bayağılığından, hamasetinden ve buyurgan efendiliğinden

bahsetmek istiyorum. Zira bu buyurgan ve gündelik faşist dilin tüm jargonlarını edebiyat eleştirisine sokmaya çalışan kişiler Türk edebiyatında ileride vesikalık teşkil edecek hezeyanlarla dolu nevrotik metinlere imza atmış bulunuyorlar.

Şimdilik evin en haylaz, haşarı çocuğu Erzincan'da Vadi Çiçekli ile birlikte yayımladığım *Le poète travaille* dergisi. Taşradaki şiir hazırlıklarının direngen ve coşumcu bir ruhla dile geldiği örnek bir dergi *Le poète travaille*. Erzincan gibi bir taşra kentinde çıkan bir dergi olarak İstanbul'daki bazı iktidar odaklarınca hiç de hoş karşılanmadı bu dergi. Huzursuzluklarının ve korkularının nedenini basit bir dil kavgasına dönüştürerek asıl niyetlerini saklamaya çalıştı bu kişiler. İlk bakışta derginin Fransızca olan ismine karşıymış gibi görünen bu şairler daha sonra durumun hiç de böyle olmadığını, dertlerinin ve kavgalarının çok daha farklı sebeplere bağlı olduğunu da inkâr etmediler.

Turgay Fişekçi *Cumhuriyet*'teki köşesinde "yayımlandığı ülkeyle, toplumla ve dönemle hiçbir ilişkisinin olmadığını" savladığı *Le poète travaille* dergisini Fransızca isminden dolayı eleştirmişti. Asıl mesele bu değildi tabii ki. Ülkenin tanınmış edebiyat isimlerinin bu taşra dergisi ile ne işleri olabilirdi ki? Beklenilen şey çok daha folklorik bölgesel bir edebiyat dergisiydi. Fakat bu dergi diğer taşra dergilerinden farklıydı. Her zaman her konuda söyleyecek bir sözü olduğunu bir türlü anlatamadı Turgay Fişekçi'ye. Söyleyecek bir sözü olmasaydı eğer bugüne kadar denenmemiş edebiyat dosyalarıyla yayımlanır mıydı böylesi bir dergi? Hem de popülizme kaçmadan. Bu dergiyi çıkartanların ne şiir üstüne düşüncelerinin ne de ürünlerinin ön planda olmadığını savlayan Fişekçi'ye dergiyi yeni baştan okuması konusunda önerebileceğim hiçbir şey yok. Toplumdışılık tartışmasını ise şimdilik burada es geçiyorum. Kutsal fetişlerden yeterince çekmedik mi? İçinde yaşadığımız topluma inanmıyorsanız, size önereceğim bir reçete şimdilik yok.

Tuğrul Tanyol, Fişekçi'nin aksine hamasetini hiç çekinmeden gün yüzüne çıkarttı. Derginin baskı kalitesiyle ve "taşra entelektüeli" ismiyle alay ederek örnek bir aydın portresi çizdi.

Anlaşılan o ki, Enis Batur' un ve Doğan Hızlan'ın dergiyi bütünüyle destekleyen yaklaşımlarından hiç de memnun olmayan Tanyol tamamen kişisel hesaplarla ve çekememezlikle aynı şekildeki çıkışlarını sürdürmeye devam etti. Enis Batur'un *"Şair çalışıyor demek bana kalırsa yetmezdi, sert bir isim gerekirdi: Bulunmuş."*, Doğan Hızlan'ın ise *"Şair Erzincan' da çalışır, İstanbul' da tartışılır."* sözleri Tanyol'un canını bayağı sıkmışa benziyor. Daha önce *Akşam* gazetesine verdiğim bir demeçte derginin içeriği hakkında bir şeyler söylenmesini istemiştim. Klişeleşmiş ve sloganik sözlerden uzak durulması arzumu yinelemiştim. Elbette eklemiştim: Gerçek bir eleştirel bilince ve donanıma sahip değillerse işin içinden "taşra entelektüeli" deyip sıyrılmanın uygun bir şey olmayacağını da dillendirmiştim.

Şükür ki içerik konusunda bir ses geldi: Gür ve azarlayan bir ses tonuydu bu. Ataol Behramoğlu *Cumhuriyet*'teki köşesinde "Şair Neye Çalışıyor" diye sorarken hükmünü çoktan vermişti zaten. Derginin görebildiği birkaç sayısındaki şiirlerden kesinlikle bir tat almamıştı Behramoğlu. Üstelik bu dergideki şiirlerin ne Türkiye ile ne de şiirimizin zengin birikimleriyle bir ilişkisinin olmadığını daha da ileri giderek şiirle bile hiçbir bağının bulunmadığını iddia ediyordu Behramoğlu.

Dönüp dolaşıp hep şu malum "toplum" gerçeklerine çarpıp duruyoruz nedense. Toplumculuğu ve sanatı birkaç ucuz dil siyasetine hapseden bu tür yaklaşımlardan ne zaman kurtuluruz bilinmez. Cevabı hep meçhul bir soru bu.

Tuğrul Tanyol müsterih olsun: *Le poète travaille* merkezden uzakta merkezin tüm hastalıklarından azade bir dergi. *Le poète travaille* tüm yaptıklarının bilincinde olarak ilerleyen bir dergi. Her şeyden önce kendisinin, şiirsel dilbilgisini silbaştan gözden geçirmesi gerekiyor. O çokça önemsediğini söylediği T.S. Eliot bile artık imdadına yetişecek durumda değil. Şöyle biraz titreyip kendine dönmesi gerekecek galiba: Maurice Blanchot'u, Bataille'i, Derrida'yı, Žižek'i, A.J. Greimas'ı, Artaud'u, Levinas'ı, Gadamer'i hatta biraz da Baudrillard'ı okuması gerekecek.

Le poète travaille, gün doğarken yatağına giren Saint-Pol Roux'un kapısına astığı sözün hakkını vermeye çalışan bir dergi. O yüzden biz, sessizliğin ve suskunun yaratıcı bir edime dönüştüğü bir düşselliğin eşiğinde duruyoruz; bu eşik de ancak sözün ve dilin gücüne, şiirin gücüne inanan insanların varlığıyla kendisin var edecektir.